

HỘI THẢO KHOA HỌC VIỆT – TRUNG

**“Vấn đề sở hữu: kinh nghiệm Việt Nam và Trung Quốc
trong quá trình đổi mới, cải cách và mở cửa”**

**TIÊU CHUẨN LỰC LƯỢNG SẢN XUẤT -
HÒN ĐÁ TẢNG CỦA LÝ LUẬN ĐẶNG TIỂU BÌNH**

LÝ CẢNH NGUYÊN (*)

(Tiếp theo kỳ trước)

Tóm tắt: Tiêu chuẩn lực lượng sản xuất là cốt lõi của lý luận Đặng Tiểu Bình về con đường xây dựng chủ nghĩa xã hội. Điều này biểu hiện ở chỗ: Tiêu chuẩn lực lượng sản xuất là cơ sở xác lập và kiên trì chính sách mở cửa, cải cách; là hòn đá tảng của việc kiên trì 4 nguyên tắc; là cơ sở cho việc kết hợp cải cách, mở cửa và kiên trì 4 nguyên tắc. Có thể nói rằng, tiêu chuẩn lực lượng sản xuất là tư tưởng lý luận quan trọng nhất mà Đặng Tiểu Bình để lại cho Đảng Cộng sản và nhân dân Trung Quốc.

**3. TIÊU CHUẨN LỰC LƯỢNG SẢN XUẤT LÀ
TƯ TƯỞNG BẢO VỆ CHO SỰ KIÊN TRÌ CON
ĐƯỜNG CƠ BẢN CỦA ĐẢNG**

Khi phát biểu ở miền Nam, Đặng Tiểu Bình cho rằng, nếu muốn kiên trì con đường, phương châm, chính sách từ kỳ họp thứ 3 Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XI, thì điều cốt yếu là kiên trì “một điểm trung tâm, hai điểm nền tảng”. Con đường trăm năm đã xác định thì không thể thay đổi được. Muốn kiên trì đến cùng con đường cơ bản này thì đầu tiên phải làm rõ con đường cơ bản của Đảng bao chứa toàn bộ các sự trọng yếu, tức là “phải trình bày về mặt lý luận thế nào là chủ nghĩa xã hội, làm rõ công cuộc cải cách của chúng ta có phải là chủ nghĩa xã hội hay không. Cần phải làm rõ hơn nữa về mặt lý luận sự tất yếu của việc kiên trì 4 nguyên tắc cơ bản,

tất yếu của việc chống lại tự do hoá giai cấp tư sản, tất yếu của cải cách mở cửa”(1). Tiêu chuẩn lực lượng sản xuất là sợi chỉ đỏ xuyên suốt con đường cơ bản này, là điểm xuất phát của Đặng Tiểu Bình khi đề xuất và trình bày con đường phát triển này, vì vậy nó cũng là điểm chúng ta cần phải nghiên cứu.

Một là, tiêu chuẩn lực lượng sản xuất là xuất phát điểm của việc xác lập và kiên trì chính sách mở cửa cải cách. **Thứ nhất,** tiêu chuẩn lực lượng sản xuất là xuất phát điểm của việc lựa chọn chính sách. Như Đặng Tiểu Bình đã nhiều lần chỉ rõ, việc Trung Quốc tụt hậu mới bắt mọi người phải phản tỉnh. Sau khi xây dựng nền tảng kinh tế xã hội chủ nghĩa, suốt bao

(*) Giáo sư, Viện Khoa học Xã hội Trung Quốc.
(1) Đặng Tiểu Bình. *Sdd.*, q. 3, tr.203.

năm không đưa ra được chính sách nào tạo điều kiện thuận lợi cho phát triển lực lượng sản xuất. Lực lượng sản xuất xã hội phát triển chậm chạp, các điều kiện cho đời sống vật chất và đời sống văn hoá của nhân dân không được cải thiện như mong muốn, đất nước cũng không thể nào thoát khỏi tình trạng nghèo đói lạc hậu. Chính hiện trạng này đã khiến chúng ta phải tiến hành cải cách, lựa chọn chính sách đúng đắn trên nền tảng kiên trì 4 nguyên tắc, khiến lực lượng sản xuất xã hội phát triển tương đối nhanh(2). Lấy tiêu chuẩn nào để đánh giá "chính sách đúng đắn"? Chính là tiêu chuẩn lực lượng sản xuất. Nói đến cùng, chỉ cần kiên trì chính sách cải cách mở cửa, khiến Trung Quốc tràn đầy sức sống, mới có thể làm cho lực lượng sản xuất xã hội phát triển thật nhanh. Cái gọi là "kiên trì cải cách mở cửa là cách thức quyết định vận mệnh Trung Quốc" chính là nói về ý nghĩa đó. Thứ hai, tiêu chuẩn lực lượng sản xuất cũng là vũ khí sắc bén để thúc đẩy cải cách thể chế kinh tế. Thời kỳ đầu cải cách mở cửa, vấn đề quan hệ giữa kinh tế thị trường và kinh tế kế hoạch liên quan đến vấn đề lý luận trọng đại là chủ nghĩa tư bản và chủ nghĩa xã hội. Quan niệm truyền thống cho rằng, chủ nghĩa xã hội tất yếu phải tiến hành kinh tế kế hoạch, loại bỏ kinh tế thị trường. Xuất phát từ tiêu chuẩn thực tiễn và tiêu chuẩn lực lượng sản xuất, Đặng Tiểu Bình đã thực sự đánh giá những hạn chế của kinh tế kế hoạch; ông nhiều lần chỉ ra rằng, kinh nghiệm suốt cả một thời kỳ dài cho thấy, nếu muốn phát triển lực lượng sản xuất mà chỉ dựa vào thể chế kinh tế cũ thì không thể giải quyết được

vấn đề, chỉ tiến hành kinh tế kế hoạch thì sẽ bó chặt sự phát triển của lực lượng sản xuất. "Cần phải làm rõ về mặt lý luận, sự khác biệt giữa chủ nghĩa tư bản và chủ nghĩa xã hội không nằm ở vấn đề (kinh tế) kế hoạch hay (kinh tế) thị trường"(3). Cần phải phân biệt rõ ràng thể chế nền tảng của chủ nghĩa xã hội với các phương thức cụ thể xây dựng chủ nghĩa xã hội. Vấn đề căn bản nhất là sử dụng phương thức nào để phát triển lực lượng sản xuất xã hội mạnh hơn nữa. Chủ nghĩa xã hội muốn giành được ưu thế trong sự so sánh với chủ nghĩa tư bản thì tất yếu phải mạnh dạn hấp thụ và sử dụng mọi thành quả văn minh mà nhân loại đã sáng tạo ra. "Kế hoạch và thị trường đều chỉ là phương cách mà thôi. Chỉ cần có lợi đối với phát triển lực lượng sản xuất thì đều có thể lợi dụng"(4).

Hai là, tiêu chuẩn lực lượng sản xuất là hòn đá tảng của việc kiên trì 4 nguyên tắc cơ bản. Đặng Tiểu Bình nhiều lần nhấn mạnh, trong toàn bộ quá trình cải cách mở cửa, cần liên tục chú ý kiên trì 4 nguyên tắc cơ bản. 4 nguyên tắc cơ bản chính là nền tảng của việc xây dựng đất nước, là sự bảo đảm chính trị cho việc xây dựng chủ nghĩa xã hội cũng như tiến hành thuận lợi công cuộc cải cách mở cửa. Một trong những nội dung của việc kiên trì, không lay chuyển con đường cơ bản của Đảng, là không thay đổi 4 nguyên tắc cơ bản. Đối với hiện thực là một số đông cán bộ và quần chúng có nhận thức mơ hồ về việc tại sao phải kiên trì và làm thế nào để

(2) Xem: Đặng Tiểu Bình. *Sdd.*, q. 3, tr.134 - 135.

(3) Đặng Tiểu Bình. *Sdd.*, q. 3, tr.364.

(4) Đặng Tiểu Bình. *Sdd.*, q. 3, tr.135.

kiên trì 4 nguyên tắc cơ bản, Đặng Tiểu Bình đã có một sự phân tích lý luận sâu sắc, đồng thời đưa ra một sự trình bày đầy sức thuyết phục.

Đặt nền tảng của việc kiên trì phương hướng xã hội chủ nghĩa và sự tự hoàn thiện chế độ xã hội chủ nghĩa trên sự phát triển lực lượng sản xuất là một cống hiến trọng đại của Đặng Tiểu Bình đối với lý luận chủ nghĩa xã hội khoa học và đó cũng là căn cứ nền tảng cho việc tại sao phải kiên trì 4 nguyên tắc cơ bản. Nhiệm vụ chủ yếu của việc kiên trì 4 nguyên tắc cơ bản chính là phản đối tự do hoá giai cấp tư sản. Tự do hoá giai cấp tư sản chính là phương Tây hoá toàn diện, phản đối con đường xã hội chủ nghĩa, phản đối sự lãnh đạo của Đảng, hoàn toàn dựa theo chế độ chính trị phương Tây. Vì vậy, Đặng Tiểu Bình cho rằng, nếu tiến hành tự do hoá giai cấp tư sản thì sẽ có một lần đổ vỡ nữa, sẽ tạo ra một xung đột không thể coi thường đối với quá trình hiện đại hoá. Trung Quốc muốn xây dựng bốn hiện đại hoá, do vậy, không thể không cần đến một cục diện chính trị ổn định. “Không có cục diện chính trị đoàn kết ổn định, không thể tiến hành kiến thiết, càng không thể thi hành chính sách cải cách mở cửa, tất cả đều không được”(5). Vì vậy, việc kiên trì 4 nguyên tắc cơ bản, phản đối tự do hoá giai cấp tư sản liên quan trực tiếp đến lợi ích căn bản của dân tộc Trung Hoa. Giáo dục nhân dân kiên trì 4 nguyên tắc cơ bản chính là đưa ra sự đảm bảo từ gốc cho sự phát triển vững mạnh sự nghiệp của chúng ta.

Đối với việc kiên trì 4 nguyên tắc cơ bản, Đặng Tiểu Bình đã nhiều lần chỉ rõ

nguyên tắc cơ bản chỉ có 4, nhưng vấn đề là làm sao để kiên trì được. Sự giải thể của một số quốc gia xã hội chủ nghĩa đương thời không nằm ở bản thân chủ nghĩa Mác hay chủ nghĩa xã hội, mà nằm ở chỗ “làm thế nào để kiên trì”, ở chỗ họ không tính toán đến những khác biệt của điều kiện lịch sử mà chỉ chiếu theo một số kết luận hoặc phán đoán cụ thể của Mác, trong khi xa rời nguyên lý căn bản và thực chất tinh thần của chủ nghĩa duy vật lịch sử. Đặng Tiểu Bình đã xuất phát từ chủ nghĩa Mác với tư cách một hệ thống khoa học, phân biệt rõ ràng nguyên lý cơ bản với các kết luận đặc thù. Ông nói: “Điều chúng ta cần kiên trì và phương hướng chỉ đạo hành động là nguyên lý cơ bản của chủ nghĩa Mác và tư tưởng Mao Trạch Đông, hoặc có thể nói rằng xuất phát từ hệ thống khoa học được cấu thành bởi những nguyên lý cơ bản này. Đối với những kết luận cá biệt thì dù cho là C.Mác, V.I.Lênin hay Mao Trạch Đông cũng đều khó có thể tránh khỏi một vài sai lầm nào đó. Song, tất cả những cái này đều không thuộc về hệ thống khoa học được cấu thành bởi các nguyên lý cơ bản của tư tưởng chủ nghĩa Mác, Mao Trạch Đông”(6). Từ đó, Đặng Tiểu Bình đề xuất lý luận “tinh túy” mà mục đích là kêu gọi mọi người nắm vững nội dung, thực chất của chủ nghĩa Mác. Năm 1987, trong buổi gặp gỡ với Tổng Bí thư Đảng Công nhân Hunggari, Đặng Tiểu Bình có nói, chúng tôi đã kiểm thảo lại một cách sâu sắc lịch sử của mình trên nền tảng tổng kết kinh nghiệm, “đề xuất nhiệm vụ trung tâm của toàn bộ giai đoạn

(5) Đặng Tiểu Bình. *Sdd.*, q. 3, tr.199.

(6) Đặng Tiểu Bình. *Sdd.*, q. 2, tr.171.

lịch sử xã hội chủ nghĩa là phát triển lực lượng sản xuất, đây chính là chủ nghĩa Mác chân chính”(7). Để có thể kiên trì 4 nguyên tắc cơ bản, cần phải gắn kiên trì với phát triển. Khi đánh giá về “quyết định cải cách thể chế kinh tế”, ông nói: “Văn kiện cải cách thể chế kinh tế lần này thật tốt, đã giải thích được thế nào là chủ nghĩa xã hội, trong đó có những điều ông cha chúng ta đã từng nói đến, có những điều là mới... Không phải nói đến kiên trì 4 nguyên tắc cơ bản sao? Đây chính là kiên trì chủ nghĩa xã hội một cách đúng đắn”(8). Ngoài ra, muốn kiên trì được 4 nguyên tắc cơ bản, chủ yếu là không được bàn đến một cách trừu tượng việc kiên trì 4 nguyên tắc này mà tách rời nguyên lý lực lượng sản xuất và sự phát triển của nó, không thể đối lập việc xây dựng kinh tế với việc kiên trì 4 nguyên tắc cơ bản, cần tạo ra các điều kiện phát triển lực lượng sản xuất, lấy tiêu chuẩn lực lượng sản xuất làm tiêu chuẩn cho việc kiên trì 4 nguyên tắc: “Chúng ta đánh giá thể chế chính trị, kết cấu chính trị và chính sách của một quốc gia là đúng hay không đúng, cần phải nhìn nhận 3 điều quan trọng: thứ nhất là xem cục diện chính trị quốc gia đó có ổn định hay không; thứ hai là xem xét sự đoàn kết của nhân dân, cải thiện đời sống nhân dân; thứ ba là xem lực lượng sản xuất có liên tục được phát triển hay không”(9).

Ba là, tiêu chuẩn lực lượng sản xuất là cơ sở cho việc kết hợp hai điểm nền tảng. Xử lý tốt mối quan hệ giữa cải cách mở cửa và kiên trì 4 nguyên tắc cơ bản là kiên trì vấn đề nền tảng trọng yếu mà con đường phát triển do kỳ họp lần thứ 3 Đại hội đại

biểu toàn quốc lần thứ XI vạch ra. Đặng Tiểu Bình chỉ rõ: “Tiến hành xây dựng hiện đại hoá chủ nghĩa xã hội là con đường cơ bản. Muốn tiến hành hiện đại hoá, xây dựng một đất nước Trung Quốc phát triển phồn thịnh thì thứ nhất, phải thi hành chính sách cải cách mở cửa; thứ hai, tất yếu phải kiên trì 4 nguyên tắc cơ bản, chủ yếu là kiên trì sự lãnh đạo của Đảng, kiên trì con đường chủ nghĩa xã hội, phản đối tự do hoá giai cấp tư sản, phản đối đi theo con đường tư bản chủ nghĩa. Hai điểm nền tảng này tồn tại tương hỗ với nhau”(10). Xuất phát từ tiêu chuẩn lực lượng sản xuất, Đặng Tiểu Bình đã trình bày một cách phong phú về hai tiền đề và cơ sở tương hỗ trên. Thứ nhất, cả hai tiền đề cải cách mở cửa và kiên trì 4 nguyên tắc cơ bản đều lấy xây dựng kinh tế làm trung tâm, nếu mất đi trung tâm này, cả hai điểm cơ bản đều mất đi phương hướng và mục tiêu. Khi hội kiến với một số quan chức đặc khu hành chính Hồng Kông, Đặng Tiểu Bình liên tục nhắc đến hai điều ổn định. Một là, ổn định cục diện chính trị; hai là, ổn định chính sách cải cách mở cửa. Ông nói: “Chính sách của Trung Quốc, về cơ bản, có hai phương diện. Nói bất biến không phải là một phương diện bất biến, mà cả hai phương diện đều bất biến... Mọi người chỉ nói chính sách mở cửa của Trung Quốc là bất biến, nhưng chưa ai đề cập đến chế độ xã hội chủ nghĩa cũng bất biến, điều này cũng chính là bất biến đấy

(7) Đặng Tiểu Bình. *Sdd.*, q. 3, tr.254-255.

(8) Đặng Tiểu Bình. *Sdd.*, q. 3, tr.91.

(9) Đặng Tiểu Bình. *Sdd.*, q. 3, tr.213.

(10) Đặng Tiểu Bình. *Sdd.*, q. 3, tr.248.

chứ!”(11). “Nói đến bất biến cần phải tính đến bất biến của toàn bộ tổng thể chính sách cũng như toàn bộ các phương diện, một phương diện trong đó thay đổi sẽ ảnh hưởng đến các phương diện khác”(12). *Thứ hai*, cải cách mở cửa và kiên trì 4 nguyên tắc cơ bản thay nhau làm điểm trung gian hình thành quan hệ hoàn chỉnh để phục vụ cho 1 mục tiêu chung. Theo quan điểm của Đặng Tiểu Bình, nếu như không tiến hành cải cách mở cửa, chủ nghĩa xã hội chắc chắn sẽ bị diệt vong; chỉ có kiên trì cải cách mở cửa mới có thể kiên trì theo phương hướng xã hội chủ nghĩa ngày một tốt hơn. Mặt khác, kiên trì 4 nguyên tắc cơ bản chính là đảm bảo cho nền tảng chính trị của cải cách mở cửa và tiến hành 4 hiện đại hoá. Nếu không thể kiên trì 4 nguyên tắc này, có thể làm lung lay toàn bộ sự nghiệp hiện đại hoá, ảnh hưởng đến chính sách cải cách mở cửa. Kết hợp giữa việc duy trì 4 nguyên tắc cơ bản với việc kiên trì cải cách mở cửa chính là sự thống nhất giữa kiên trì phương hướng chủ nghĩa xã hội với tự hoàn thiện chế độ xã hội chủ nghĩa, kết hợp giữa lý luận và thực tiễn để giải quyết đúng đắn sự nghiệp hiện đại hoá và phát triển bền vững chủ nghĩa xã hội. Lấy xây dựng kinh tế làm trung tâm, chỉ đạo cải cách mở cửa và kiên trì 4 nguyên tắc cơ bản, không đặt trọng tâm kiên trì chủ nghĩa xã hội vào việc áp chế phương hướng tư bản chủ nghĩa, mà đặt trọng tâm vào việc cải cách mở cửa, phát triển lực lượng sản xuất xã hội là một thay đổi trọng đại đối với giá trị quan của chủ nghĩa xã hội truyền thống. Từ đó, có thể thấy, tiêu chuẩn lực lượng sản xuất là hạt

nhân của tư tưởng Đặng Tiểu Bình cũng như con đường phát triển của Trung Quốc, cải cách mở cửa và kiên trì 4 nguyên tắc cơ bản luôn luôn xoay quanh hạt nhân này. Chỉ có kết hợp giữa cải cách mở cửa và kiên trì 4 nguyên tắc cơ bản với tiêu chuẩn lực lượng sản xuất mới có thể giải quyết từ căn bản vấn đề trọng yếu là tại sao và làm thế nào để kiên trì.

Như trên đã trình bày, hai phạm trù cách mạng lực lượng sản xuất và tiêu chuẩn lực lượng sản xuất là sự phát triển trọng đại của Đặng Tiểu Bình đối với quan niệm duy vật lịch sử; chúng giữ địa vị hạt nhân trong hệ thống lý luận Đặng Tiểu Bình và cho thấy rõ 3 mô thức phát triển xã hội chủ nghĩa mang màu sắc Trung Quốc mà ông chủ trương, đồng thời là cơ sở triết học cho “chủ nghĩa xã hội mà trong đó, lực lượng sản xuất xã hội phát triển không ngừng”, “chủ nghĩa xã hội linh hoạt và tràn đầy sức sống”, “chủ nghĩa xã hội chủ trương hoà bình”. Thành quả lý luận trọng đại này chính là kết luận cơ bản mà Đảng chúng ta có được khi suy tính đến lịch sử vận động của chủ nghĩa cộng sản quốc tế và lịch trình phát triển chủ nghĩa xã hội Trung Quốc, là lời giải đáp cơ bản nhất đối với hai vấn đề lý luận: “chủ nghĩa Mác là gì, làm thế nào kiên trì và phát triển chủ nghĩa Mác?” và “chủ nghĩa xã hội là gì, làm thế nào để xây dựng chủ nghĩa xã hội”. Giương cao ngọn cờ lý luận Đặng Tiểu Bình là cần phải kiên trì tiêu chuẩn lực lượng sản xuất. Đây chính là tài sản tinh thần quý báu nhất mà Đặng Tiểu Bình để lại cho chúng ta.□

(11) Đặng Tiểu Bình. *Sdd.*, q. 3, tr.217.

(12) Đặng Tiểu Bình. *Sdd.*, q. 3, tr.218.